

збереженню національної ідентичності українців, спонукали їх до захисту рідної мови, рідної освіти та шкільництва.

Ключові слова: цінності, філософія національної ідеї, освіта.

Невмержицкая Е. В. Философия национальной идеи как основа аксиологических начал отечественного образования первой половины XIX в.

В статье раскрыто ценностное содержание произведений Т. Шевченко, М. Костомарова, программных документов Кирилло-Мефодиевского братства и т.п. Проанализировано их влияние на формирование образовательных ценностей первой половины XIX в. Доказано, что они способствовали сохранению национальной идентичности украинцев, побудили их к защите родного языка, образования и школы.

Ключевые слова: ценности, философия национальной идеи, образование.

Nevmerzhytska O. V. Philosophy of National Idea as a Basement of Axiological Bases of the Domestic Education in the First Half of the Nineteenth Century

The evaluative content of T. Shevchenko's and M. Kostomarov's works is analyzed in the article and their influence on the formation of educational values of the first half of the nineteenth century is showed. It is also proved that named works contributed to the preservation of Ukrainian national identity, prompted the Ukrainian to protect native language, education and home schooling.

Key words: education, philosophy of national idea, values.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Кемінь В. П.

УДК [378.011.3–051:62]:34(477),,190/193”

I. В. Федосова

**ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА НОРМАТИВНА
РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВИЩОЇ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ (ПОЧАТОК – 30-ті РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)**

Освіта є пріоритетним напрямом державної політики країни. Держава виходить з того, що освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення

міжнародного авторитету й іміджу держави, створення умов для самореалізації кожної особистості. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки визначає основні напрями, пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики в галузі освіти, кадрову і соціальну політику і складає основу для внесення змін і доповнень до чинного законодавства України, управління і фінансування, структури і змісту системи освіти. Її розробка зумовлена необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, інтеграцію її в європейський і світовий освітній простір [16].

У різні періоди нові соціально-економічні умови вимагали здійснення реформування освіти, що потребувало створення законодавчого поля для функціонування освітньої галузі, усіх її рівнів: закони по галузях освіти, нормативно-правові акти щодо забезпечення життєдіяльності навчальних закладів різних типів і форм власності, організації різних форм освіти. Не винятком є період першої половини ХХ століття, що ознаменувався розвитком промисловості і транспорту. Це потребувало висококваліфікованих інженерно-технічних кадрів. Тому важливим є аналіз законодавчого забезпечення вищої інженерно-технічної освіти в Україні.

Нормативно-правова база завжди була предметом дослідження багатьох вчених, праці яких охоплювали широке коло питань, пов'язаних із реформуванням системи освіти різного рівня та управління нею в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття (Л. Березівської, А. Вороха, Л. Гаєвської, І. Лікарчука, С. Майбороди та ін.). Однак малодослідженим залишається розгляд нормативних актів технічної освітньої галузі.

Мета статті – проаналізувати законодавче забезпечення та нормативну регламентацію вищої інженерно-технічної освіти в Україні початку – 30-х років ХХ століття.

19 березня 1904 р. Державна Рада спільно з Департаментами промисловості, науки і торгівлі, законів і державної економії на загальних зборах розглянула представлення Міністерства народної освіти щодо надання особам, які закінчили курс у вищих технічних закладах, права на проведення різного роду будівельних робіт. У результаті обговорення було ухвалено рішення, згідно з яким особам, які завершили курс: у С.-Петербурзькому технологічному інституті і Харківському технологічному інституті – зі званнями інженера-технолога і технолога, у гірничому інституті імператриці Катерини ІІ – зі званням гірничого інженера, у С.-Петербурзькому політехнічному інституті – зі званнями інженера-металурга та інженера-електрика, в Катеринославському вищому гірничому училищі – зі званнями рудничного інженера та інженера-металурга, в інших вищих технічних навчальних закладах, надавалося право проводити різного роду будівельні роботи і складати проекти будь-яких будівель і споруд [18, с. 6].

У 1905 р. Державна Рада спільно з Департаментами промисловості, науки і торгівлі, законів і державної економії, розглянувши представлення Міністерства народної освіти щодо надання всім, хто закінчив курс у вищих технічних навчальних закладах, звання інженера за відповідною спеціальністю. Після обговорення цього питання було ухвалено рішення про те, що студентам, які успішно закінчили повний курс С.-Петербурзького і Харківського інститутів, присвоюється звання інженера технолога. Тим, хто закінчив навчальний курс з відзнакою, присвоювалося відповідне звання першого розряду. Ті, хто закінчував ці ж навчальні заклади, але без відзнаки, отримували звання інженера-технолога другого розряду з усіма впливаючими в кожному разі правами [18, с. 6 – 7].

22 березня 1919 р. виходить декрет уряду України „Про прийняття до вищої школи” [9], в основу якого було покладено проект постанови Раднаркому РРФСР від 2 серпня 1918 р. „Про прийом до вищих навчальних закладів РРФСР”. Цей документ відкрив широкий доступ до вищої школи насамперед для робітників і селян. Заборонялося вимагати від вступників дипломи і посвідчення про освіту, вони мали пред’явити лише атестат про закінчення середньої школи.

Важливим кроком у перебудові вищої школи, в тому числі й технічної, стала постанова Наркомосу УРСР від 11 березня 1919 р. „Про організацію управління вищими навчальними закладами” [7], відповідно до якої запроваджувався інститут комісарів для централізованого управління навчальними закладами. Керівництво науковою, навчальною і просвітньою роботою покладалося на відповідні ради, господарською роботою – на господарський комітет. Загальне керівництво інститутами входило до обов’язків комісарів, які призначалися Наркомосом УРСР. Ці заходи мали тимчасовий характер – вони були викликані „необхідністю подолання саботажу реакційної професури і контрреволюційного студентства” [7].

Постановою Ради комісарів вузів усі правління, факультативні ради і ради професорів усіх вузів Харкова, починаючи з 28 березня 1919 р., оголошувалися скасованими, а управління науково-навчальними справами тимчасово покладалося на деканів. Усі комісари вузів зобов’язувалися негайно розпочати організацію факультетських, науково-навчальних і господарських рад відповідно до постанов Наркомосу від 11 березня 1919 р. [8].

У квітні того ж року ухвалюється рішення про реорганізацію всієї системи вищої освіти, що передбачало відмову від старого типу університетів, заміну їх новими установами – народними університетами, на які покладалося завдання – „стати лабораторіями народної, зокрема, пролетарської творчості в галузі науки”. На виконання цього рішення на базі колишніх університетів створюються інститути народної освіти, керівництво якими покладається на Головний комітет наукової, спеціальної та професійної освіти у складі НКО УСРР. Наприкінці 1920 р. в Україні діяло вже 38 таких інститутів [22, арк. 34 – 37].

Декрет Раднаркому республіки від 18 травня 1919 р. скасовував усі вчені ступені, звання і пов'язані з ними права і переваги. Всі особи, які самостійно проводили викладання у вищій школі, почали називатися викладачами, інші, які брали участь у навчанні студентів, – асистентами. Запроваджується порядок заміщення керівників кафедр лише за конкурсом, в якому міг брати участь будь-який радянський громадянин [14, с. 50 – 51]. Цей документ також скасовував усі права і привілеї під час отримання дипломів.

Вийшла також постанова Наркомосу УРСР, яка скасовувала бальну систему оцінок: студент, який здав теоретичну частину курсу або виконав практичну роботу, отримував залік. Відмінялися державні іспити, а екзаменаційні комісії скасовувалися.

28 травня 1919 р. виходить постанова відділу вищої школи Наркомосу УРСР щодо проведення у всіх вищих навчальних закладах республіки лекцій і практичних занять у вечірній час, починаючи з 17 годин, щоб робітники могли відвідувати заняття.

Значні перетворення в технічних вищих навчальних закладах у 1920-х рр. зумовлювалися необхідністю прискореного випуску інженерів.

У квітні 1920 р. Головпрофосвіти РРФСР розробив „Основні положення реформи вищої технічної школи”, в яких визначався трирічний курс навчання, навчальний рік поділявся не на семестри, а на триместри, тобто поряд з осіннім і весняним запроваджувався третій, літній триместр, під час якого студенти зобов'язувалися проходити практику, проводити екскурсії тощо [3, с. 50 – 51]. Згідно з вказівкою Наркомосу УРСР цей документ став керівництвом для вищих технічних навчальних закладів України.

14 травня 1920 р. нарком освіти України Г.Гринько видав розпорядження про відкриття літнього семестру і створенні технічних ВНЗ комісій професорів і революційного студентства, на які покладалося завдання організації прискореного випуску інженерів. У постанові Раднаркому УРСР від 5 червня 1920 р. „Про прискорений випуск інженерів” встановлювалися терміни такої прискореної підготовки – з 1 липня до 1 листопада 1920 р. Відповідно до постанови, до занять допускалися практично всі студенти старших курсів, здатні за чотири місяці виконати навчальні завдання, на які за звичайних умов відводився рік чи два. Підприємства, установи, військові частини зобов'язувалися відправляти до інститутів усіх, хто не завершив навчання і хотів здійснити це у прискореному порядку [21, с. 43].

Відповідно до наказу Реввоєнради республіки від 21 квітня 1920 р. Харківський технологічний інститут був прирівняний до військових навчальних закладів. Студенти, викладачі і слухачі переводилися у ранг мобілізованих, забезпечувалися військовим одягом та армійський пайком. Групи, які навчалися за прискореними програмами, отримували фронтний пайок.

Однак, як показала практика, терміни прискореної підготовки і випуску інженерів, установлені Раднаркомом УРСР 5 червня 1920 р., виявилися нереальними, їх довелося пересунути на 1921 р. Значною мірою це пояснювалося тією ситуацією, що склалася в цей період в інституті: лекції майже не читалися, у кращому випадку проводилися проекти і лабораторні роботи, майже всі студенти і викладачі займалися підробітком, викладачів не вистачало [21, с. 43].

Особлива комісія з прискореного випуску інженерів-технологів не змогла налагодити нормальну роботу інституту. Складаючись з п'яти викладачів і такої ж кількості студентів, ця комісія „не була пристосована до щоденного і систематичного керівництва інститутом” [21, с. 43]. Тому 15 листопада 1920 р. на екстремому засіданні професорсько-викладацького складу було оголошено, що загальне керівництво інститутом покладається на ректора і комісара, які наділялися рівними правами. Затверджувалися посади двох проректорів: з навчальної та адміністративно-господарської роботи. Факультети, як і в попередні роки, очолювали декани.

7 березня 1921 р. Раднарком УРСР видав декрет „Про організацію робітничих факультетів”, яким зобов'язав Наркомос не пізніше 1 травня 1921 р. відкрити в семи містах республіки робфаки з дворічним терміном навчання. Приймати на робак дозволялося лише за відрядженнями партійних організацій, профспілок і комнезамів [14, с. 95]. Робфаки створювалися як воєнізовані заклади: всі учні проголошувалися мобілізованими на навчання, забезпечувалися харчуванням та одягом за армійськими нормами.

У 1921 р. Укрголовпрофосвіти видав „Тимчасові положення про вищі навчальні заклади України”, які підтверджували трирічний термін навчання, а для перегляду навчальних планів і програм рекомендувалося створити на факультетах комісії спеціалістів [1, с. 1, 3], які пізніше почали називатися предметними комісіями. Однак незабаром цим комісіям довелося готувати нові навчальні програми і плани, оскільки, починаючи з 1923–1924 навчального року у вищих технічних навчальних закладах встановлювався чотирьохрічний термін навчання.

Велика увага у вищій технічній школі надавалася викладанню марксистсько-ленінської теорії. Як відзначалося у резолюції XII з'їзду РКП(б), „якими б не були основні завдання кожного типу школи, зокрема вузів і технікумів, вона виробляючи спеціаліста в тій чи іншій галузі будівництва, водночас повинна готувати в його особі громадсько-політичного робітника, озброєного теорією марксизму” [10, с. 458].

Викладання суспільних наук у вищій школі України проводилося відповідно до постанови Раднаркому УСРР від 26 квітня 1921 р. „Про встановлення загального наукового мінімуму, обов'язкового до виконання у всіх вузах”. Викладалися такі суспільні науки, як розвиток суспільних форм, історичний матеріалізм, політичний устрій у РРФСР та УСРР, план електрифікації РРФСР та УСРР. Однак постійного складу викладачів суспільних наук не було через відсутність необхідних кадрів.

Постановою Раднаркому УСРР від 2 грудня 1921 р. запроваджуються кафедри „за окремими науковими дисциплінами та групами наук, пов'язаних між собою”, які мали гнучко реагувати на потреби народного господарства, давати швидкі результати під час вирішення актуальних завдань, а також розробляти перспективні проблеми, розраховані на тривалий термін. Структура і мета діяльності кафедр, відносини між ними регламентувалися на законодавчому рівні. Відповідно до Положення про науково-дослідні кафедри УСРР, вони мали влаштовуватися в містах, де є необхідні наукові сили і навчально-допоміжні установи, й розробляти наукові проблеми „під керівництвом найбільш видатних вчених”, а також готувати до наукової і викладацької діяльності тих, хто виявив бажання до цього, володів необхідними знаннями і талантом” [15, с. 112].

Однак проіснували такі кафедри порівняно недовго. Вже на початку 1930-х рр. у процесі чергової реорганізації вищої освіти майже всі науково-дослідні кафедри були ліквідовані. Натомість, береться курс на створення інститутів як головних осередків науково-дослідної роботи.

1930-ті роки в історії розвитку вищої інженерно-технічної освіти збігаються у часі з утвердженням у країні тоталітарної системи. Тому цей період слід розглядати в широкому контексті суспільних і духовних трансформацій, що мали місце в ті роки в Радянському Союзі загалом і в Україні зокрема.

Ще у травня 1929 р. V з'їзд Рад СРСР затвердив перший п'ятирічний план розвитку народного господарства країни, згідно з яким в Україні передбачалося створення великої кількості нових заводів і фабрик, шахт та електростанцій, нових галузей індустрії і цілих промислових районів. Для вирішення цього завдання необхідна була велика кількість спеціалістів, насамперед інженерно-технічного профілю. Разом з тим, після організованої ДПУ у 1928 р. „шахтинської справи”, звинувачення інженерних кадрів у „шкідництві” стали звичними. На кожного, хто мав дореволюційний диплом про вищу або середню спеціальну освіту, автоматично лягло тавро „буржуазного спеціаліста”. Такий фахівець, як стверджувалося на офіційному рівні, мав перевиховуватися роками через те, що його лінія поведінки зазвичай вважалася „шкідницькою”. Безжалісне переслідування спеціалістів з дореволюційними дипломами призвело, врешті-решт, до майже цілковитого знищення цього нечисельного прошарку інтелігенції. У 1928 р. вищі технічні навчальні заклади України випустили лише 1322 інженерів, а у 1929 р. – 1803. У промисловості республіки на 1 жовтня 1929 р. працювало всього 5437 інженерів з вищою освітою, тоді як необхідно було 26 777 [17, с. 85].

У травні 1929 р. V з'їзд Рад СРСР затвердив п'ятирічний план розвитку народного господарства країни, для виконання якого необхідна була велика кількість спеціалістів [2, с. 142]. Щоб задовольнити потреби народного господарства в кадрах, треба було докорінно перебудувати всю систему вищої технічної школи, пристосувавши її до потреб і темпів розвитку народного господарства країни.

Як відзначалося на листопадовому (1929 р.) Пленумі ЦК ВКП(б), „... темп підготовки нових кадрів не йде ні в яке порівняння з темпами індустріалізації і соціалістичної перебудови сільського господарства” [11, с. 335]. Як наслідок, починається докорінна перебудова всієї системи вищої школи.

У січні 1930 р. ВЦВК та РНК СРСР прийняли постанову „Про підготовку технічних кадрів для народного господарства Союзу РСР”. Для збільшення пропускної спроможності вищої навчальних закладів вводиться безперервний робочий тиждень і навчальний рік, проводяться весняні набори студентів. На додаток до теоретичного навчання студентів запроваджується безперервна виробнича практика на заводах і фабриках. Термін навчання скорочується до чотирьох років у зв’язку з вузькою спеціалізацією [5, с. 140–149].

Реорганізація вищої школи завершилася в основному у 1930 р. і була схвалена XVI з’їздом ВКП(б) і XI з’їздом КП(б)У. В рішеннях XI з’їзду КП(б)У зазначалося: „З’їзд схвалює реорганізацію навчальних закладів вищої та середньої технічної освіти, проведену ЦК, і пропонує ЦК прийняти в найкоротший час необхідні заходи, які забезпечували б нормальну роботу ВНЗ і ВТНЗ”.

19 вересня 1932 р. ЦВК СРСР прийняв постанову „Про навчальні програми і режим у вищій школі і технікумах” [4, с. 84], якою засуджував лабораторно-бригадний метод навчання, за якого, як відзначалося в постанові, знижувалася індивідуальна відповідальність студентів за свою роботу й знеособлювалася навчальна робота. Стверджувалося, що за цього методу успішність студентів не піддавалася обліку, облаштування лабораторій і кабінетів використовувалося не повністю, не були уніфіковані навчальні плани і програми. Відтворювалися лекції як основна форма теоретичного навчання, заборонялися будь-які колективні (по суті фіктивні) заліки. Кожний студент був зобов’язаний складати залік викладачу, який викладав курс. Відмінялися будь-які норми на кількість підвищених оцінок. У вищій школі почав відтворюватися нормальний навчальний процес. Запроваджувалися залікові сесії, які в 1934 р. були перетворені на екзаменаційні. Висувалося завдання „створити стабільні програми і підручники, поєднати навчання з виробничою практикою” [21, с. 74].

Відповідно до цієї постанови навчальний процес у вищих технічних навчальних закладах було перебудовано, запроваджено лекційний метод навчання. Поряд із систематичним оцінюванням знань студентів (поточна успішність) були встановлені залікові сесії два рази на рік – наприкінці осіннього і весняного семестрів. Іспити приймалися комісією, оцінювання успішності здійснювалося за чотирибальною системою.

Для більш повної і всебічної перевірки навчальної підготовки встановлювалися виконання і захист дипломних робіт. Підвищувалися вимоги до наукових співробітників вищої технічної школи, встановлювалися наукові ступені і звання, посилювалася значущість науково-дослідної роботи [6, с. 14].

Після завершення технічної реконструкції народного господарства виникла потреба в кадрах більш високої кваліфікації. Розглядаючи їхню підготовку як одне з центральних завдань, XVII конференція ВКП(б) визначила основний напрям у розвитку вищої школи таким чином: „Необхідно досягти підвищення кваліфікації цих кадрів, забезпечуючи у всій системі стаціонарного навчання якісний його бік” [12, с. 33].

РНК і ЦК ВКП(б) 23 червня 1936 р. прийняли постанову „Про роботу вищих навчальних закладів і про керівництво вищої школи”, спрямоване на подальший розвиток вищої освіти, в тому числі й технічної. У вищих навчальних закладах затверджується єдино начальство директорів та їхня персональна відповідальність за організацію навчальної, наукової і виховної роботи. Закріплюються такі основні форми навчальної роботи: лекції професорів і доцентів; практичні заняття студентів у лабораторіях, кабінетах, майстернях під керівництвом професорів, доцентів та асистентів; виробнича практика. Значно підвищилися вимоги до організації самостійної роботи студентів та їхня відповідальність за навчання. Єдиним критерієм успішності студентів визначаються іспити наприкінці семестрів за лекційним курсом і заліки за практичними заняттями. Завершувалося навчання у технічних ВНЗ захистом дипломних робіт.

Більшої чіткості набрали правила організації прийому студентів. Право на вступ до вищого технічного закладу надавалося всім громадянам Радянського Союзу обох статей у віці від 17 до 35 років, які мали атестат про закінчення середньої школи та успішно склали вступні іспити. Визначалися терміни початку і закінчення навчального року (1 вересня і 30 червня), а також терміни перерв на зимові канікули (з 24 січня до 6 лютого). Навчальне навантаження студентів встановлювалося в обсязі не більше шести дисциплін на семестр і не більше трьох дисциплін на день [13, с. 270–281].

Важливе значення для поліпшення підготовки науково-педагогічних кадрів, підвищення їхньої кваліфікації мала постанова РНК СРСР від 13 січня 1934 р. „Про вчені ступені і звання”. Відповідно до цієї постанови вчені ради вищих навчальних закладів отримали право присуджувати співробітникам звання доцента та асистента, а також науковий ступінь кандидата наук з наступним їх затвердженням кваліфікованими комісіями наркоматів. Вони також могли клопотатися перед атестаційною комісією ВКВШ про присудження звання професора та наукового ступеня доктора наук [19, с. 20].

Зміцненню і зростанню науково-педагогічних кадрів вищої технічної школи сприяла також постанова РНК СРСР від 11 листопада 1937 р. „Про запровадження штатних посад і посадових окладів для професорсько-викладацького складу у вузах” [20, с. 354], яка давала змогу закріпити в штаті інститутів висококваліфіковані кадри, створювала умови для їхньої наукової і навчальної діяльності.

Отже, реформування вищої технічної освіти потребувало значних змін у нормативно-правовій базі. Тому початок – 30-ті роки ХХ століття

ознаменувалися прийняттям урядовими освітніми структурами ряду законодавчих актів про вдосконалення процесу підготовки інженерно-технічних кадрів, зокрема: управління вищими навчальними закладами, правил прийому абітурієнтів, навчальних планів і програм, форм та методів навчання і виховання, штатних посад і посадових окладів професорсько-викладацького складу тощо. Поступово підготовка інженерно-технічних кадрів набула чіткого і планового характеру, що дозволило до початку 30-х років ХХ століття реорганізувати вищу школу і встановити єдині вимоги до навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів.

Здійснене дослідження, не вичерпує всіх проблем законодавчого забезпечення вищої інженерно-технічної освіти. Перспективними напрямками її подальшого вивчення можуть бути питання впливу соціально-економічних та політичних умов на прийняття та затвердження нормативно-правових основ вищої технічної освіти впродовж ХХ століття тощо.

Список використаної літератури

1. Бюллетень Наркомосвіти. – 1921. – Ч. 7. – 8. – С. 1. **2. Вища школа** Української РСР за 50 років : в 2-х ч. (1917–1967 рр.) / відп. ред. В.І. Пітов – К. : Вид-во Київського університету, 1968. – 395 с. **3. Вісник** НКО УРСР. – 1920. – Ч. 2 – 5. – С. 50 – 51. **4. Директивы** ВКП(б) и постановления Советского правительства о народном образовании: сб. док. – М.–Л., 1947. – Вып. 2. – С. 84. **5. Директивы** КПСС и Советского правительства по хозяйственным вопросам: сб. док. – М., 1957. – Т. 2. – С. 140 – 149. **6. Донецький** індустріальний інститут за 20 лет. – Сталино : Изд. Донецк. индустр. ин-та, 1941. – 133 с. **7. Известия** Временного рабоче-крестьянского правительства Украины. – 1919. – 2 март. **8. Известия** Временного рабоче-крестьянского правительства Украины. – 1919. – 29 марта. **9. Известия** Временного рабоче-крестьянского правительства Украины. – 1919. – 18 апреля. **10. КПСС** в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – 1970. – Т. 2. – С. 458. **11. КПСС** в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – 1971. – Т. 4. – С. 335. **12. КПСС** в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – 1971. – Т. 5. – С. 33. **13. КПСС** в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – 1971. – Т. 6. – С. 270–281. **14. Культурне** будівництво в Українській РСР / зб. докум. – Т. 1 (1917–червень 1941 рр.). – К. : ДВПЛ УРСР, 1959. – 881 с. **15. Наука** на Украине: Орган Научного коми тета Укрглавпрофобра. – 1922. – № 1. – С. 112. **16. Національна** стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=проект%20національної%20стратегії%20розвитку%20освіти> **17. Національний** технічний університет „Харківський політехнічний інститут”. Історія розвитку. 1885 – 2010 / уклад. : В. І. Ніколаєнко, В. В. Кабачек, С. І. Мешковая [та ін.]; за ред. В. І. Ніколаєнка. – Х. : НТУ „ХПІ”, 2010. – 408 с. **18. О правах**

окончивших высшие технические заведения // Известия Южно-Русского Общества Технологов. – 1905. – № 1. – С. 6 – 7. **19. Сборник** законов СССР. – 1934. – № 3. – С. 20. **20. Сборник** законов СССР. – 1937. – № 73. – С. 354. **21. Харьковский** политехнический институт. 1885–1985 : история развития. – Х. : Вища школа, 1985. – 223 с. **22. Центральний** державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф.166, оп.1, спр. 521. – Арк. 34 – 37.

Федосова І. В. Законодавче забезпечення та нормативна регламентація вищої інженерно-технічної освіти в Україні (початок – 30-ті роки ХХ століття)

Проаналізовано законодавче забезпечення та нормативну регламентацію вищої інженерно-технічної освіти в Україні початку – 30-х років ХХ століття; обґрунтовано прийняті урядовими освітніми структурами законодавчі акти про вдосконалення процесу підготовки інженерно-технічних кадрів: управління вищими навчальними закладами, правил прийому абітурієнтів, навчальних планів і програм, форм та методів навчання і виховання, штатних посад і посадових окладів професорсько-викладацького складу. З'ясовано, що на початку 1920-х рр. відбулися значні перетворення в системі освіти: реорганізація університетів в інститути, трирічний курс навчання, створення робітничих факультетів, предметних комісій, запровадження науково-дослідних кафедр. Виявлено, що 1930-ті рр. відзначилися підвищенням вимог до навчального процесу та організації самостійної роботи студентів: безперервний робочий тиждень і навчальний рік, весняні набори студентів, уніфікація навчальних планів і програм, безперервна виробнича практика, дві залікові сесії, захисти дипломних робіт тощо.

Ключові слова: вищі навчальні заклади, інженерно-технічні кадри, законодавче забезпечення, навчально-виховний процес.

Федосова И. В. Законодательное обеспечение и нормативная регламентация высшего инженерно-технического образования в Украине (начало – 30-е годы XX столетия)

Проанализированы законодательное обеспечение и нормативная регламентация высшего инженерно-технического образования в Украине начала – 30-х годов XX века; обоснованы принятые правительственными образовательными структурами законодательные акты о совершенствовании процесса подготовки инженерно-технических кадров: управления высшими учебными заведениями, правила приема абитуриентов, учебных планов и программ, форм и методов учебы и воспитания, штатных должностей и должностных окладов профессорско-преподавательского состава. Выяснено, что в начале 1920-х гг. состоялись значительные перемены в системе образования: реорганизация университетов в институты, трехлетний курс обучения, создания рабочих факультетов, предметных комиссий, введения научно-исследовательских кафедр. Обнаружено, что 1930-ые гг. отметились повышением требований к

учебному процессу: непрерывная рабочая неделя и учебный год, весенние наборы студентов, унификация учебных планов и программ, непрерывная производственная практика, две зачетных сессии, защиты дипломных работ и т.п.

Ключевые слова: высшие учебные заведения, инженерно-технические кадры, законодательное обеспечение, учебно-воспитательный процесс.

Fedosova I. V. Legislative Insuring and Normative Reglamentation of Higher Engineering and Technical Education in Ukraine (Early 30-s of the XX century)

The legislative providing and normative regulation of higher engineering education in Ukraine at the beginning of thirties of the 20th century were analyzed; legislation acts adopted by the governmental educational institutions on improving the process of engineering and technical staff preparation were proved. Those acts fell within management of higher education institutions, rules of students admission, curricula and programs, forms and methods of training and education, staff positions and salaries of the teaching staff. It was found that in the early 1920s, there had been significant changes in the education system, which were caused by the need of fast engineers graduation. Those changes were concerning to the reorganization of universities into institutes, managed by the Head Committee of scientific, special and vocational education in the People's Commissariat of Education of USSR; a three-year course of studying; creation of working departments, creation of subject commissions to review curriculum and programs; the introduction of research and scientific chairs responded to the needs of national economy, to give quick results in solving actual problems and develop prospect situations designed for a long term; the abolition of point assessment system and examination committees; state exams cancellation etc. It was discovered that the 1930s were noted by the rise of requirements for studying process and organization of individual students' work at technical schools. Approval of totalitarian system in the country was characterized by continual work week and academic year, spring enrolment of students, stricture of laboratory and brigade teaching method, standardization of curricula and programs, lecture as the main form of theoretical training, continual manufacturing practice in the plants and factories, two scoring sessions, diploma works defense, renewal of credits and examinations, the stable textbooks creation, research chairs liquidation etc.

Key words: higher educational establishments, engineering and technical specialists, legislative insuring, educational and up-bringing process.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Побірченко Н. С.